

Ефективне оцінювання діяльності підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід

Яна Коваль

*к. н. держ. упр., доцент,
доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
ORCID: 0000-0001-6578-2996*

На сьогодні категорія «ефективність» може розглядатись як один з критеріїв успішної діяльності господарюючого суб'єкта, саме з погляду економічності робіт, тому проаналізувавши дослідження різних зарубіжних авторів, можна зробити висновок, що ефективність є одним із критеріїв результативності, а результативність синтезує в собі більш глибокі якісні явища, що є підсумковими показниками роботи підприємства, які обумовлюють їх подальший розвиток.

Таким чином доцільно відзначити, що існує тісний взаємозв'язок рівня конкурентоспроможності, економічного розвитку (зростання), ефективності та результативності діяльності, які є одночасно і особливістю і наслідком функціонування один одного. Так, економічний розвиток формує відповідний рівень конкурентоспроможності підприємства, який у свою чергу забезпечує належний процес розвитку підприємства, що відображається у динаміці показників фінансової звітності. На рівні суб'єкта господарювання формується оптимальний взаємозв'язок і взаємозалежність темпів зростання основних фінансових показників; встановлюються та підтримуються відповідні зміни (позитивна динаміка) обраних характеристик рівня конкурентоспроможності; повне й ефективне використання ресурсів підприємства (факторів виробництва), що обумовлюють динаміку економічного зростання.

Можна стверджувати, що усі види ефективності пов'язані між собою та взаємообумовлені: підвищення економічної ефективності сприяє зростанню інших видів ефективності; соціальна ефективність поєднує властивості економічної та організаційної ефективності та спрямована на повне задоволення потреб працюючих. У сучасних умовах функціонування підприємств значення набуває вибір таких методів і підходів до оцінки ефективності, які б ураховували результати діяльності в минулому, визначали тенденції розвитку на основі прогнозу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства [1].

При аналізі показників ефективності функціонування потребує удосконалення не тільки чисельник, а й знаменник формули. Так, в якості знаменника, відповідно до запропонованої концепції оцінки наслідків конкурентної боротьби, буде доречним використовувати середньорічну суму активів підприємства, власного та запозиченого капіталу. Крім того, доцільно використовувати при оцінці ефективності функціонування підприємства в контексті його конкурентоспроможності чотири групи показників.

Дана система показників дає змогу здійснювати аналіз рівня успішності

функціонування підприємства через характеристики його ефективності, а також знаходити слабкі місця у процесі його функціонування та вишукувати резерви й шляхи їх реалізації щодо оптимізації рівнів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та покращення результатів ефективності його функціонування.

Крім того, система показників ефективності дає змогу виділити такі її особливості: характеризує системний та комплексний підхід до аналізу успішності функціонування підприємства в контексті оцінки його конкурентоспроможності, що ґрунтується на показниках фінансової звітності; передбачає застосування системи показників, що сформована за напрямками досліджень, охоплює зазначені об'єкти досліджень і відповідає запропонованій концепції; здійснює аналітичне дослідження за встановленими напрямками в динаміці, відповідно до обраних баз порівняння, що базуються на показниках фінансової звітності підприємств; реалізує аналітичний підхід до обраних показників з їх деталізацією відповідно до етапів аналітичної роботи, що ґрунтуються на характеристиках ефективності та результативності функціонування; проводить узагальнення результатів аналітичних досліджень з метою розробки варіантів оперативних управлінських рішень з перспективою їх використання [2].

Крім того, використання зазначених груп показників дає змогу: здійснювати оперативний аналіз і постійний контроль на рівні підприємства в розрізі запропонованих напрямів оцінки ефективності у розрізі зазначених груп показників; встановити, за рахунок яких підприємств спостерігається зазначена тенденція розвитку галузі, а саме: визначити, які підприємства вимагають термінових оперативних рішень та кардинальних заходів, спрямованих на стабільне покращення ситуації на перспективу; визначити підприємства, на яких вже спостерігається позитивна тенденція щодо рівня їх конкурентоспроможності (з метою надання відповідної підтримки), оскільки саме ці підприємства можуть бути пріоритетними для розвитку галузі та економіки у майбутньому.

Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства-це його якісні особливості, які приводять до зростання потенціалу та характеризуються можливістю позитивних змін, наявністю необхідних ресурсів і умов їх використання. Виділяють зовнішні та внутрішні напрями підвищення ефективності діяльності [3].

Як свідчить зарубіжна практика, для оцінки ефективності використовують певні критерії та показники. Критерії ефективності характеризують якісні сторони процесу, його сутність, це ознака, на основі якої проводиться її оцінка. Критерій ефективності повинен відповідати таким вимогам: повною мірою відображати результати господарської діяльності, фіксувати та вимірювати рівень досягнення поставленої мети. В якості критеріїв зазвичай виділяють прибутковість, якість, економічність положення на ринку, інноваційність, якість трудового життя. Оскільки підприємство здійснює багатогранну та складну діяльність і всі процеси взаємопов'язані, то і критерії, що характеризують дану діяльність, теж зв'язані між собою. Показники виражають кількісну характеристику явища та дають змогу визначити його стан та динаміку. В економічній літературі виділяють

абсолютні та відносні показники, які характеризують економічні процеси та явища. Так, абсолютні показники характеризують кількісну величину явища (прибуток, власний капітал, тощо), а відносні показники дають змогу порівнювати абсолютні, їх отримують, коли одну величину поділяють на іншу [4].

Широке використання сучасних методів оцінки результатів діяльності сприяє більшому розумінню специфіки діяльності підприємства, а сучасні методики аналізу результатів, спираючись на широкий спектр параметрів, забезпечують як кількісну, так і якісну узгодженість між показниками що дає змогу точніше визначати ефективність діяльності на основі фінансових і не фінансових показників. Тому необхідно систематично вивчати досвід провідних зарубіжних та вітчизняних підприємств щодо механізму проведення оцінки ефективності діяльності. Оцінювання ефективності діяльності займає важливе місце в системі управління підприємством, оскільки результати оцінювання можуть бути використані для формулювання як стратегічних, так і тактичних цілей. Модель оцінки ефективності діяльності є індивідуальною розробкою для кожного підприємства [5].

Ефективність є складним і багатоаспектним економічним поняттям, яку слід розглядати як результативність діяльності, що визначається відношенням отриманого ефекту до витрачених ресурсів; як комплексну оцінку результатів використання всіх видів ресурсів та як міру досягнення поставлених цілей.

Для оцінки ефективності діяльності застосовуються як традиційні, так і сучасні підходи. Доведено, що повноцінно проаналізувати та оцінити ефективність діяльності підприємства можливо на основі системи показників та критеріїв. Така система повинна надавати всебічну оцінку використання ресурсів на основі комплексу загальноекономічних показників, сприяти визначенню резервів підвищення ефективності та стимулювати використання цих резервів, забезпечувати потрібною інформацією всі зацікавлені сторони.

Ключові слова: оцінювання, інноваційна діяльність, система показників, підприємства.

Список використаних джерел

1. Матковський С. О., Гринькевич О. С., Сорочак О. З. та ін. *Статистика підприємств : навч. посібн. Вид. 2-ге.* Київ : «Алерта», 2013. 560 с.
2. Куценко А. В. *Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія.* Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 215 с.
3. Касич А. О., Хімич І. Г. *Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства.* *Бізнес Інформ.* 2012. № 12. С. 176-179.
4. Коваль Я. С., Мігус І. П. *Інноваційний розвиток підприємств в умовах діджиталізації економіки.* *Вчені записки Університету «КРОК».* 2021. №2(62). С. 159-165. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-159-165>.
5. Отенко В. І. *Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства.* *Бізнес Інформ.* 2013. № 5. С. 231–237.